

Az egykori győri jezsuita patika

Sági Erzsébet dr.

A győri jezsuita patika korszerű ismertetése megtörtént. Szerintem az alapítási időt az első rendi patikus megjelenésétől, az 1687. évtől lehet számítani. Az értékörzés szép példája az, hogy 1970-ben restaurálták a boltíves mennyezet stukkóit és freskóit, a megmaradt két rokokó szekrénykét díszül felhasználva újra berendezték a gyógyszerteret, amely orvosi-gyógyszerészi tárgyi emlékek bemutatása mellett patikaként ismét a városi lakosságot szolgálja.

Győrben a régi jezsuita rendház patikájába 1971-ben működő gyógyszerteret telepítettek és egyben a gyógyítás történetének bemutatásával az értékek megbecsülésének iskolapéldáját teremtették meg. Az egykori győri jezsuita patika korszerű ismertetése az utóbbi évtizedekben megtörtént, arra az [1–6] irodalmi hivatkozás az érdeklődőknek eligazítást nyújt. Jelen közlés eredeti, illetve az utóbbi időben hozzáférhetővé vált források felhasználásával kiegészíteni kívánja az eddigi ismereteket.

A győri jezsuita kollégiumban az alábbi jezsuita fráterek szolgáltak:

1687–1688	<i>Joannes Rauplik</i>
1689	<i>Andreas Heder</i>
1690–1691	<i>Joannes Rauplik</i>
1692–1693	<i>Joannes Talck</i>
1694	<i>Joannes Rauplik</i>
1695–1697	<i>Adamus Feichter</i>
1698	<i>Ferdinand Tindelli</i>
1699–1700	<i>Adamus Feichter</i>
1701–1702	<i>Carolus Unz</i>
1703	<i>Jacobus Sebaldt</i>
1704–1705	–
1706	nincs adat
1707–1715	–
1716	<i>Philippus Braun</i>
1717–1719	nincs adat
1720–1723	<i>Antonius Wendau</i>
1724–1727	<i>Jacobus Kuster</i>
1728–1730	<i>Tobias Chmel</i>
1731–1733	<i>Franciscus Fridlein</i>
1734–1740	<i>Michael Schlecht</i>
1741	<i>Antonius Otto</i>
1742–1746	<i>Michael Schlecht</i>
1747–1761	<i>Wilhelmus Pfaller</i>
1762–1773	<i>Joannes Tumler</i> [7. 8].

Az 1600-as évekről háztörténet nem maradt fenn, az éves jelentések pedig a patikáról információt nem hordoznak.

Helytörténeti források alapján: „...ezen zárda azonban... csak 1667-dik évben készült el Széchenyi György kalocsai érsek és győri püspök adakozása folytán, mit a kapu feletti felírás is bizonyít... így lassanként meggyökeresedvén, a törököknek e tájról az 1683-dik évben történt kiűzetése után gyógyszerteret nyitottak ezen kolostori

házokban. E gyógyszerteret azon szeglet-termetet foglalta el, hol jelenleg Borbás Antal vasáros úrnak boltja van, mely boltnak mennyezetén, valamint a kolostor fölépcsőzetének oldalain ezen korabeli festéseket láthatni. Ezen gyógyszerteret mikor nyitották meg, bizonyosan meghatározni nem lehet, annyi azonban bizonyos, hogy 1689-ben már állott... E korból még néhány extractumos bődönke maradt fenn... feliratos táblákkal vannak ellátva... 1689. évszámmal.” [9].

A másik egy 1691 évi jegyzőkönyvből kiemelés: „Mi, a győri káptalan tanúsítjuk, hogy... itt Győrben a jezsuiták rendházában a közelmúlt időkben a köz javára alapított gyógyszerteret...” [10].

A városi jogkönyvből az 1634 évi bejegyzés a jezsuiták patikájáról semmiképpen sem lehet azonos a patika alapítási idejével, szerintem az a javukra szolgáló döntést, illetve részükről egy később megvalósítandó szándékot fejez ki. A környezet, a berendezkedés készenléti foka is erre enged következtetni. Patikának nevezett gyógyszer-szoba minden kolostorban volt, szükség esetén még a lakosság is kapott onnan gyógyszert – mint ahogyan az a rend éves jelentéseiben számos alkalommal megjelenik, olyan helyen is, ahol sem patika, sem patikus nem volt –, azonban mi patika alatt közfoglalmú gyógyszerteret értünk és az feltételezi a szakképzett gyógyszerész tevékenységét.

Mínthogy a patika és a patikus egymást feltételezik, a helytörténeti adatot figyelembe véve, úgy vélem, hogy a patika alapítása 1687 évben történt. Arra több más rendház esetében is láttam példát, hogy egy már meglévő gyógyszerteret az alapítása utáni időszakban rendi gyógyszerész hiánya esetén is működött. Erre Győr esetében bizonyítékkal szolgál egy 1707 december 16-án kelt szerződés, melyet a kollégium rektora kötött *Franciscus Josephus Seiller* provizorral [11].

Nem tudom, hogy Seiller ott meddig szolgált, 1715-től 1740-ig volt tulajdonosa a budai várnegyedben levő Arany Sas gyógyszerteretnek. Az atyák jó véleményrel lehettek róla, mert találtam 1732 évből adatot arról, hogy a kolozsvári kollégium gyógyszerteret vásárolt tőle [12, 13].

Egyedülálló az említett szerződés, azért közreadom fordításban.

„Az alanti keltezéssel a mai napon az alábbi kezdéssel és a szokásos módon történt lezárással szerződést kötött egyik részről Joannes Zanger tisztelendő atya, e kollégi-

um rektora és Franciscus Seiller úr a gyógyszerész provizora.

Először: A patika átadatik a fentnevezett gyógyszerész úrnak, ő azt gondossággal, ügyességgel, szorgalommal, annak épségben való megtartásával a kollégium javára és hasznára igen hűségesen kell kezelje. Másrésztől a munka ellenértékéért évi biztos fizetést ígérünk meg számára: 100 rajnai forintot és további juttatásként 15 forint értékű élelmet kap a mi közösségünkben.

Másodszor: Nevezett provizor úr kötelezi magát arra, hogy munkáját hűségesen és szorgalmasan áldozza arra, hogy mind a patika, mind a gyógyszerek, valamint az egyéb laboratóriumi eszközök mindenkor a legjobban legyenek gondozva.

Harmadszor: Bármely zavar elkerülése végett, vagy a kollégiumra nézve bármilyen akaratlan kellemetlenségtől tartván, a máshonnan beszerzendő anyagokat és tételket tudassa a tisztelendő kollégiumi rektor atyával, aki azt jóváhagyó aláírásával visszaadja és így biztosítékul szolgál, hogy a számla ki lesz egyenlítve.

Negyedszer: A számlák átvétele és az eladások után, a negyedév vége előtt átadja azokat a tisztelendő rektor atyának a kifizetést igazoló bizonylatokkal együtt, és átadja azt az összeget, amely a kollégium használatára szolgál.

Ötödször: Mindenképpen őrizkedjék attól, hogy alkalomlag ételt vagy italt kínáljon a házbelieknek a saját szobájában, vagy a patikában, továbbá attól, hogy ő maga, a gyakornokai hasonlót, vagy levelet a kollégiumbelieknek kívígyenek, vagy elfogadjanak.

Hatodszor: Ha részéről előre látható az, hogy változtat, azt három hónappal év vége előtt jelenteni köteles.

1707. december 16.

Joannes Zanger. S. J.

a jezsuita kollégium rektora.”

Az első patikavizsgálatról 1736 évből találtam adatot, Győrben ekkor két gyógyszerész volt, a másik a katonai [14]. 1746-ban a jezsuitáké mellett egy polgári gyógyszerész volt [15], az azt követő évtizedekben is a város két patika otllétét jelentette. 1767-ben létesítették a városban a harmadik gyógyszerészetet [16]. A jezsuita patika közforgalmú volt és a rend feloszlásáig működött, a városnak évi 30 ft adót fizetett [17].

A feloszlatakor leltározták a gyógyszerészetet, annak értékét 4000 ft-ra becsülték amennyiben helyben marad, ha elbontják és elköltöztetik, 500 ft-tal kevesebbet ér. Szerintem ez volt a bűtor becsértéke. 1773. január és október között a patika havonta 50-től 250 ft-ig terjedő összeget adott át a kollégiumnak, tíz hónap alatt 800 ft-ot. Ezen idő alatt kiadás nem volt, kivéve a személyi költségeket. Ez természetes, mert a gyógyszer beszerzés mindig összel történt, és számla még nem lett kifizetve. A személyi állomány az alábbi volt: vezető, beosztott gyógyszerész, laboráns, gyakornok. Az ott levő provizor Joannes

Tumler tiroli születésű, 42 éves, 17 éve van a rendben, szeretné bérbe venni a gyógyszerészetet, 13 éve van ott, kéri, hogy a felhalmozott adósság behajtásától eltekintenek. A döntés az volt, hogy a patika eladásra kerül, ha nem volna rá vevő, neki egy évre bérbe adják, de tartozik olyan állapotban átadni, amilyenben átvette [18].

A patikát árverésen *Joannes Tumler* vette meg és el kellett költöztetnie. A rendházat a Szent Benedek rend kapta meg. A jezsuita patika helyén 1860-tól 1970-ig vaskereskedés volt [19].

A jelenlegi gyógyszerészeti officinájának boltíves menyezeten restaurált állapotban láthatók a XVII. századi stukkók és freskók, melyek szakszerű ismertetése megtörtént. Az eredeti XVIII. századi bútorzatból két rokokó szekrényke maradt meg, mely az eredeti helyén működő patikát díszíti [20, 21].

IRODALOM

1. *Józsa Alajos*: A győri Széchényi műemlék gyógyszerészeti diarium 3. (1974) 201–202. – 2. *Józsa Alajos*: Győr-Moson vármegye gyógyszerészetének kialakulása és fejlődése az 1600-as évektől 1950-ig. Gyógyszerészdoktori disszertáció. Budapest, 1987. – 3. *Bogcha-Novák Zoltán*: A győri Széchényi múzeum patika. Győri tanulmányok 5. Győr, 1983. 235–245. – 4. *Bozsokiné Harsányi Éva*: A győri Széchényi patika története, 1654–1991. (Rozsnyay M. Emlékverseny, témavezető: Józsa Alajos.) – 5. *Vida Mária*: Történelmi és iparművészeti értékű gyógyszerészeti berendezések magyarországi topográfiája. Orvostört. Közl. (1974), 223–226. – 6. *Vida Mária*: Patikamúzeumok – múzeum patikák Magyarországon. Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár, Levéltár. Budapest, 1996. 84–86. – 7. *Grabarits István-Grabaritsné Ihász Zsuzsanna*: Az osztrák jezsuita rendtartomány patikái és patikusai 1716–1773. Orvostört. Közl. 107–108 (1984) 137–160. o. – 8. *Lukács Ladislaus S. I.*: Catalogus personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I. 1551–1773. I–XI. Roma, Institutum Historicum S. I. 1978–1995. – 9. *Ráth Károly*: II. Rákóczy György edélyi fejedelem mozsara és a legrégebb győri gyógyszerészetéről. Győri történelmi és régészeti füzetek. II. Győr, 1863. 188. – 10. *Józsa A.*: 2. passim, az eredeti jelzete: XII. 16/14 6630. győri székeskáptalan hiteles helye. – 11. MOL., M. Kamara. Acta Jes. Irreg 205.10 Coll. Jaurin. – 12. *Sztankay István*: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszerészetekre vonatkozó adatok. Budapest, 1935. 152. – 13. MOL., Exactor. Cam. Jesuit. F 477; fasc. 2., fol. 43. – 14. MOL., Htt., Acta san., C 37; Lad. D; Fasc. 1. – 15. Linzbauer X. F.: Codex san-med., Tom. 11. 336. 222. o. – 16. MOL., Htt., Acta san., C 37; Lad. A; Fasc. 30; No 1. – 17. MOL., Dep. litt-pol. Jes., C 67; 1773. Klob., Fasc. 124; 273. fol., (559. o.). – 18. MOL., Dep. litt-pol. Jes., C 67; 1773. Klob. fasc. 124; 273., M. Kamara, E 152 film 30191. 341v, 342r., C 67; Fasc. 124; 21., M. Kancell., Acta gen., A 39; 1774; 1719, No 5., és 1774; 2423, No 9. – 19. *Józsa A.*: 2. passim 42–56 o. – 20. = 1., 2., 5., 6. – 21. *Nékám Lajosné*: Régi magyar patikák. Budapest, Corvina, 1971. 28. o.

E. Sági: *The late pharmacy of the Order of Jesuits at Győr*